

Konrad Pawłowski

Kontrowersyjna aktywność Grupy Wagnera w Serbii (cz. 1)

W sytuacji przedłużającej się wojny oraz znacznych strat osobowych w Siłach Zbrojnych Federacji Rosyjskiej i wspierającej je Grupie Wagnera władze na Kremlu i związany z nimi szef wagnerowców Jewgienij Prigożyn dążą do przyciągnięcia nowych ochotników, w tym także z regionu Bałkanów. Egzemplifikacją powyższych działań stała się publikacja – a faktycznie oferta reklamowa – zamieszczona w styczniu 2023 r. na rosyjskim, serbskojęzycznym portalu internetowym RT Balkan. Informowała ona, że Grupa Wagnera poszukuje nowych kontraktorów do walki w Ukrainie.

Rosnące znaczenie i potrzeby Grupy Wagnera. Zaskakujący dla decydentów na Kremlu zdecydowany opór zbrojny ze strony Ukrainy uniemożliwił Rosji osiągnięcie politycznych i militarnych celów wojny, doprowadził także do znacznych strat osobowych w rosyjskich siłach zbrojnych. Jednym ze sposobów Kremla na uzupełnienie niedoborów kadrowych i podniesienie morale armii stało się zwiększone zaangażowanie militarne Grupy Wagnera – oficjalnie prywatnej rosyjskiej formacji wojskowej. W przeciągu minionego roku liczba kontraktorów Grupy Wagnera uczestniczących w działaniach zbrojnych w Ukrainie zwiększyła się z ok. 1 tys. do ponad 50 tys. osób. Wzrost ten skutkowało nieuchronnie obniżeniem jakości personelu wojskowego oraz znacznymi stratami, jakie w ostatnich miesiącach wagnerowcy ponieśli w walkach na wschodzie Ukrainy. Spowodowało to, że firma stanęła przed koniecznością szybkiego uzupełnienia szeregów i pozyskania nowych kontraktorów. W tym celu rozpoczęto szerokie – i wykraczające poza Rosję – działania wizerunkowe i marketingowe. Ich częścią stało się otwarcie w listopadzie 2022 r. w Sankt Petersburgu „CzWK Centrum Wagnera” („ЧБК Вагнер Центр”) – nowej siedziby firmy, będącej w założeniu nowoczesnym centrum biurowym i biznesowym oraz ośrodkiem innowacji w sektorze szeroko pojętego bezpieczeństwa¹.

Kampania wizerunkowa. 2 grudnia 2022 r. na kanale Grupy Wagnera w serwisie Telegram pojawił się komunikat o dwuznacznym treści: „Spieszymy przedstawić Wam nowego rezydenta »CzWK Centrum Wagnera« – ANO [organizację pozarządową non profit] »Rosyjsko-serbskie kulturalno-informacyjne centrum przyjaźni i współpracy „Orły”«. Ideologiem i dyrektorem Centrum jest Aleksandr Łysow. [...] Zespół Centrum uznaje za swą misję działania z zakresu dyplomacji publicznej, która realizowana jest za pomocą »miękkiej siły« i ma na celu wzmocnienie i rozwój przyjaznych stosunków między Rosją i Serbią”². Jakkolwiek ogłoszenie to wywołało spekulacje, że Grupa Wagnera otwiera w ten sposób swoje „przedstawicielstwo” w Serbii, interpretacja ta została jednak zdementowana przez Łysowa³.

Z kolei 5 stycznia 2023 r. na portalu internetowym RT Balkan, nadającym od listopada 2022 r. w języku serbskim, pojawił się – szybko usunięty – artykuł pt. „Wagnerowcy opublikowali ofertę dla ochotników, warunki więcej niż

¹ *What is Russia's Wagner Group of mercenaries in Ukraine?*, BBC, 23.01.2023.

² ЧБК Вагнер Центр, 02.12.2022, <https://t.me/centrwagner/41> [21.01.2023].

³ Powyższe *dementi* było *de facto* oczywiste. W Serbii prowadzenie działalności werbunkowej na rzecz udziału w wojnie poza granicami państwa jest bowiem działaniem nielegalnym. Rosyjsko-serbskie kulturalno-informacyjne centrum przyjaźni i współpracy „Orły” (*Русско-сербский культурно-информационный центр дружбы и сотрудничества «Орлы»*) istnieje od 2017 r. Organizacja ta jest zarejestrowana w Rosji (nie posiada rejestracji w Serbii) i korzysta z pomieszczeń biurowych w nowo otwartym w Sankt Petersburgu Centrum Wagnera. Nazwa centrum nawiązuje do dwugłowych orłów, umieszczonych na herbach Rosji i Serbii, co – jak podkreśla jeden z członków organizacji – „[...] wskazuje na najważniejsze – historyczną i duchową jedność naszych narodów, naszych państw”. Od marca 2022 r. w Telegramie funkcjonuje także kanał centrum o nazwie „Złe Orły” (*Злые Орлы*), którego nazwa nieprzypadkowo eksponuje litery „Z” i „V”. Zob.: *Paravojna grupa Wagner pohvalila se na Telegramu: U Srbiji osnovan centar prijateljstva i saradnje*, Danas, 07.12.2022.

kuszące⁴. Publikacja ta pokazała, że firma Prigożyna prowadzi kampanię werbunkową, adresowaną do Serbów i innych mieszkańców Bałkanów⁵.

Faktycznym elementem całej kampanii stał się także mural z logo Grupy Wagnera, który 14 stycznia 2023 r. pojawił się w Belgradzie. Autorem kontrowersyjnego graffiti, dedykowanego „braciom muzykantom »W«”, była – jak wynikało z podpisu – istniejąca od 2020 r. skrajnie prawicowa organizacja serbska Patrole Narodowe (*Narodne patrolе*). Następnego dnia mural ten został częściowo zamazany i opatrzony napisem „No War”. Po kilku dniach prowagnerowski malunek został jednak odnowiony⁶.

Niebezpieczne związki. W minionym roku doszło do intensyfikacji współpracy między Patrolami Narodowymi, centrum „Orły” oraz Grupą Wagnera. Po rozpoczęciu pełnoskalowej agresji rosyjskiej na Ukrainę członkowie Patroli Narodowych organizowali w Belgradzie demonstracje poparcia dla Rosji (zob. [„Komentarze IEŚ”, nr 566](#)). Na przełomie kwietnia i maja 2022 r. szef tej organizacji Damnjan Knežević gościł w Federacji Rosyjskiej, deklarując poparcie narodu serbskiego dla Rosji. 4 maja Knežević i Łysow wystąpili razem na konferencji prasowej w Moskwie. Z kolei w listopadzie 2022 r. złożyli wspólną wizytę w nowo otwartym Centrum Wagnera w Sankt Petersburgu⁷.

W następnym miesiącu organizacja Kneževicia zintensyfikowała swoje działania. 12 grudnia 2022 r. Patrole Narodowe były bowiem współorganizatorem protestu ugrupowań ultrapravicowych w Belgradzie. Protest ten był formalnie manifestacją poparcia dla Serbów, organizujących wówczas blokady drogowe w północnym Kosowie. W czasie demonstracji wyrażano również poparcie dla „wiecznej” przyjaźni między Serbią i Rosją⁸.

18 grudnia 2022 r. Patrole Narodowe – jako jeden z organizatorów – uczestniczyły z kolei w proteście ponad 100 członków i sympatyków serbskich organizacji prawicowych, który miał miejsce w pobliżu przejścia granicznego w Jarinje. W czasie demonstracji powiewały serbskie i rosyjskie flagi, prezentowano także transparent z napisem „Módl się do Boga i trzymaj się Rosji”. Doszło ponadto do przepychanek z serbską policją, która niemal w ostatniej chwili uniemożliwiła protestującym przekroczenie granicy między Serbią i Kosowem (zob. [„Komentarze IEŚ”, nr 759](#))⁹.

Wydarzenia te wywołały w Serbii szereg spekulacji na temat zakulisowych rosyjskich inspiracji, mających na celu – realizowaną w ramach wojny hybrydowej z Zachodem – eskalację kryzysu wokół północnego Kosowa. Wyrażano także opinie o nieformalnej i niebezpiecznej aktywności Grupy Wagnera w Serbii, a nawet prowadzenia wrogiej operacji wpływu, realizowanej poprzez powiązane z tą firmą serbskie środowiska ultrapravicowe¹⁰. Z drugiej strony pojawiły się głosy, że tego rodzaju współpraca i manifestacje serbskich środowisk radykalnych nie mogłyby mieć miejsca bez wiedzy i akceptacji ze strony władz Serbii¹¹.

Wnioski. Celem zakulisowej aktywności Grupy Wagnera, nakierowanej na pozyskanie osób chętnych do walki w Ukrainie, stała się także Serbia. Działania te realizowane były m.in. poprzez rozwój kontaktów z serbskimi

⁴ W miejscu tym pojawił się nowy artykuł na temat byłych więźniów, którzy wracają do domu po zakończeniu służby w szeregach wagnerowców. Na końcu tekstu znalazł się jedynie niewielki akapit o treści: „[...] kompania »Wagner« na swoich kontaktach w sieciach społecznościowych [...] opublikowała ogłoszenie o rekrutacji nowych członków”. Zob.: *Прва група затвореника одслужи́ла војни рок: Иду кући са одликовањима*, RT Balkan, 05.01.2023.

⁵ T. Marković, *Vagner traži plaćenike u Srbiji: Ko želi biti ratni zločinac?*, *Žurnal*, 17.01.2023.

⁶ *Ponovo osvanuo Vagnerov mural ispod Brankovog mosta*, NI, 18.01.2023.

⁷ P. Gajić, *Vagner na zidu, dobrovoljci na frontu, a zvaničnici poručuju – to je zabranjeno*, NI, 16.01.2023.

⁸ Film z protestu, podpisany jako „Akcja patriotyczna w Belgradzie w czasie pogarszającej się sytuacji w Kosowie”, został umieszczony na kanale Grupy Wagnera w serwisie Telegram. Zob.: D. Komarčević, *Pod maskama u Beogradu 'brane' Kosovo*, Radio Slobodna Evropa, 14.12.2022.

⁹ Zapewne w celu zamanifestowania swoich sympatii prorosyjskich w czasie protestu D. Knežević miał na głowie czapkę z szewronem Grupy Wagnera. Knežević konsekwentnie podkreśla jednak, że nie był i nie jest w żaden sposób związany z Grupą Wagnera. Zob.: M. Šljukić Bandović, *Otkud na Jarinju simbol Vagnera?*, *Istinomer*, 21.12.2022.

¹⁰ V. Popović, *Nakon objave Vagnera da je registrovao udruženje u Srbiji, ruski antiratni aktivisti negiraju, eksperti upozoravaju*, VOA, 09.12.2022.

¹¹ M. Šljukić Bandović, *Otkud na Jarinju...*; P. Gajić, *Vagner na zidu...*

środowiskami ultrapravicowymi i radykalnymi, obecność firmy Prigożyna w rosyjskich i prorosyjskich mediach społecznościowych, promocję jej wizerunku w serbskiej przestrzeni informacyjnej oraz wojnę informacyjną skierowaną przeciw Ukrainie i Zachodowi¹².

Jakkolwiek część serbskiego społeczeństwa jest podatna na gesty i narracje płynące z Rosji, prorosyjskie sympatie i manifestacje nie przekładają się jednak na napływ rekrutów gotowych do walki w Ukrainie (zob. [„Komentarze IEŚ”, nr 773](#)). Efektywność działań werbunkowych ograniczają także oficjalny sprzeciw władz Serbii oraz zdecydowana reakcja Stanów Zjednoczonych, kierujących pod adresem władz w Belgradzie dyplomatyczne oczekiwanie, że skutecznie uniemożliwią one realizację tego rodzaju aktywności. Prowadzi to do wniosku, że w przypadku Serbii potencjał wysiłków mobilizacyjnych Grupy Wagnera pozostaje w praktyce niewielki¹³.

¹² W opinii Čedomira Stojkovicia działania te prowadzone były przy wsparciu ze strony ambasadora Rosji w Serbii Aleksandra Botsana-Narczenki i wykorzystaniu rosyjsko-serbskiego centrum humanitarnego w Niszu (*Российско-сербский гуманитарный центр*, RSHC), w sytuacji milczącego przyzwolenia dyrektora Agencji Bezpieczeństwa i Informacji (*Bezbednosno-informativna agencija*, BIA) Aleksandra Vulina („Narczenko kieruje, Vulin zapobiega pracy kontrwywiadu, centrum w Niszu to platforma: i mamy rzeczywistość Wagnera!”). Zob.: L. Cvetković, *U Beogradu podnete krivične prijave zbog Wagnera*, Radio Slobodna Evropa, 19.01.2023; Ю. Петровская, *Почему в Сербии не хотят видеть ЧВК Вагнера*, DW, 20.01.2023.

¹³ M. Đurđević, *Mreža ruskog Wagnera na Balkanu*, Radio Slobodna Evropa, 18.01.2023; O. Коваль, *Сербы попали в ловушку “Вагнера”? Стоит ли Киеву беспокоиться из-за союза Белград – Москва*, ZN, UA, 24.01.2023.